

Республикин культури болн экономикин цаарандк цецгллтин төлө

Парти таньгччин комитетин пленум деер, КПСС-н таньгччин комитетин негдгч сөглөтүр үр Н. И. Жезловин кесн докладас

Сентябрин 5-д болсн КПСС-н ЦК-н Пленум «1959 — 1965 джилмүдт СССР-н олн амтнй эдл-ахун делгрлтин зуран то» күүндгдх төрөр 1959 джилин январин 27-д КПСС-н XXI-ч хурт хураа болдж шиндв. Эн төрөр доклад кехд КПСС-н ЦК-н негдгч сөглөтүр үр Н. С. Хрушев батлгдв. Докладмүднин тезисмүднй барт барлгд-н.

Советск Союзин Коммунистическ партин хургуд—мана партин болн цуг орн-нутгин бадалд, парт делкн коммунистическ болн көдлмшч джиснй делгрлтд үлү гидг тууджлгч йовдл болдмн. Партиин бадалд ленинск авц-барцлй, ирлүлдж, мана партин Централн Комитет цуг партиин күүндврт коммунистическ тосхлтин эркн төрмүд орулдж, партин болн цуг олн амтнй күчн-чиллинй КПСС-н XX-ч хуртин шиндврмүд күйчхүр зөрүлй.

Промышленности, селанй эдл-ахун, наукин болн культури делгрлтд сүүлин джилмүдт күцсн күйлте, мана парт болн энүнд Централн Комитет йвр чикр, орн-нутгин олн амтнй эдл-ахун болн күч-көлсчирин джиргыл-бадал улм бөдлүхүр зөрүлгден партин XX-ч хуртин шиндврмүдиг болн күйч чиги хөбтк шиндврмүдиг күйчлд харшлхар седен Малекновин, Кагановичин, Молотовин болн тедилй ханысн Шепиловин антипартийн багд намирүлгч цоквр өгснй йир сая-нар медүлджанй.

Советск Союзин олн амтнй адал ийылгч бүлд Советск Хальмгин күч-көлсчир эдл-ахун болн культури тосхлтын улм шин дилврмүд барджац-дана. Коммунистическ парт, энүнд ленинск Централн Комитет болн энйкр Советск правительств хальмг улс болн Советск Хальмгин цуг күч-көлсчир, гаргсн экишнй, килм-дэйн тасрхан угагьар өгнй. Хальмг таньгччин автономн республикд хуврлгын күч-көлсчирин джиргыл-бадал ик байрта тууджлгч йовдл болв. Энн мана партин келн-амтнй ленинск политикин идеяин бас нег шин дилвр болджана. Республикин күч-көлсчир партин болн партиин организацин килм-дэйн организацин болн күч-көлсчирин өргмдкярн. КПСС-н XXI-ч хуртин Хальмг АССР-н Дед Совет сунгьгьврин өдл-ахун болн Алдр Октябрин 41-ч джилин бөинг уктгч социалистическ дөрлдй делгрүллгьрнй барт өгчйчханй.

Социалистическ дөрлданй нилчнй йир ик. 8 сара зурагьан промышленни предпритие 105.3 процентд күйчв. Нидн джилин ним кемд күйчгдснлй дүнъгцүлхлй, промышленни эдл-уш гаргьлгын 54 процентд өсв. Джилй зурагьас даву 11.5 миньгын центнер загьсн белдгв. Нйамн сара зурагьасн давулдж Прикаспийск загьсна комбинат 6 сай арслгч мөнгнй эдл-уш гаргьад, 7 сай арслгч мөнгнй ору авб. Яшалтинск болн Западн тосна заводмуд, Элетин болн Каспийск промкомбинат, Элетин пекарнь, Яшалтинск райпищкомбинат, Приютненск промартель «Дружба» болн нань чиги предпритие зурагьан зөвәр давулдж күйчв.

Промышленни предпритиеин көдлмшт бйах дуту-дундсн тускар докладчик келв. 42 предпритиеин 23-нь нйамн сара зурагьан эс күйчдг, 9.1 сай арслгч мөнгнй эдл-уш гаргьдг эс өгч. Бйарн газрин тосхлтин материал гаргьдг предпритие йир муугьар көдлджанй. Бйарн газрин промышленности управленй кевтан зуг 81 процентд зурагьан күйчв.

Ур Н. И. Жезлов, бйарн газрин промышленности делгрүлх, шин тосхлtd материал гаргьлгынй эрк биш икдүлх төрмүднн тускар тодрхагьар келв.

Амтн бйадг гермүд, бытовой болн производствени тосхлtd эн джил 119.1 сай арслгч мөнгн өгдлй. Амтн бйадг 50.7 миньгын квадратн метр орм, 4200 сургульчирин ормта школмуд, 545 ормта болыннице болн бичкдүдин учрежденье, 500 ормта клубс болн кинотеатр, нань чиги тосхлте төгсгдг өгх хлйагдлй. Капитальн тосхлtd өггдсн мөнгынй олзлагын йир хашнй болджана. «Калмыкстрой» трест нйамн сара зурагьан зуг 68.8 процентд күйчв. Трестд тосхлтин материалсн йосн бишәр эдлгд, хадгьлдг болн хулдг, көдлмшчирин күч-көлснй бүрдәмдг муугьар келгдг, механизаце эс олзлдг, көдлмшчир олар көдлмшас гардг йовдлмүд харгьна. КПСС-н Элет балгьсна, Приозерн болн Целинн района комитете, балгьсна болн райодин күйчгч комитете тосхлтин организацин көдлмшнй татугьар шиндлдж, кергтй дөин күргхн, дөрлдй сулар делгрүллй, тосхлтар цайлгьврин көдлмш кехш.

Нидн джил бийдн гер бархд правительств 29,1 сай ар-

слгч өглй. Тегад, бийдн гер тосхлгьна халхар 89 миньгын квадратн метр амтн бйадг орм өггдх бйасмн. Тер өгсн мөнгнй 62 процентнй олзлгдв, амтн бйадг орм белдлгьнй зуран зуг 17 процентд күйчдв. Бийдн гер тосхлгьна көдлмш Яшалтинск, Черноземельск, Каспийск, Приютненск болн Яшкульск райодар йир муугьар келдгч йовна. Сельхозбанк болн коммунальн банк сеуд чикр олзлгьгьр шиндлжлх.

Амтн бйадг гермүд тосхлгьн республикин совхозмудар муугьар күйчдлджанй. Нйамн сарин эргид совхозмуд болн РТС-д, амтн бйадг 4716 квадратн метр орм белдв, тернь болхла зуран 15 процентнй. Черноземельск, Приютненск райодин совхозмуд амтн бйах нег чигн квадратн метр орм дуусдг өгсн уга. Эн көдлмшнй балгьсна эргин, Целинн болн Юстинск райодин совхозмуд бас муугьар күйчдлжнй. «Приозерный», «Ергенинский» совхозмуд тосхлтин заводмуд көдлджхш. Терүнйасн муугьар совхозмудт культурно-бытовой болн производствени гермүдин тосхлт күйчдлджхш. Эн тосхлtd өггдсн мөнгө олзлагьна зура зуг 26.6 процентд күйчдгдг.

Усар теткьлгн мана республикд йир кергтй төр, тер бийн усна халхин тосхлт сулар келдлжнй. Оля-Каспийск каналин тосхлт йир хашнйгдлджана. Усна халхин тосхлтин көдлмшнй облводхоз сулар шиндлдж гардана.

Республикин селанй эдл-ахун бслтин төрт докладт ик орм өггдв.

Коммунистическ партин болн Советск правительствин килмджд хәрүцдг. Хальмг республикин селанй эдл-ахун көдлчир селанй эдл-ахун бслтинй икар бөдлүлхд эврәннй немрән өгчәнй. Колхозмудар болн совхозмудар тарй тарлгын бсд, ода 550 миньгьгар гектар эздлжнй. Эрдннй бишй тарлгын 111 миньгьгар гектар күрв. 1957 джилнйр болхла гурв дакдж ик.

Тарй тарлгын агротехническ бөдн кемджанд, ахр цагт күйчсн ик ургын авхд нөкд болв. Республикар авад хлйахлй нег гектарас 12.7 центнер, Западн болн Яшалтинск райодин колхозмудар болхла — 21 центнер буудя авгд. Ним ик ургын авгдг, государствд 10.5 сай пуд буудя өггдв. Республикин колхозмуд болн совхозмуд тарх таранйнь экар, малд өггдх буудя-

гьгар бийсн тетксн, страхфонд хурачкн бйанй.

Республикин селанй эдл-ахун көдлчирин дилврнь болхла, КПСС-н ЦК-н болн июньск Пленумсн шиндврмүд күйчлгьнй аш болджана. Колхозмуд техник өглгьн, селанй эдл-ахун эдл-уш белдлгьнй шин эсв хойр, селанй көдлчирин күч-көлснй өргмджинь урды угагьар өскв. Тарйг ахр цагин эргид хураа ноолданд, хадлгын цоклгн хойринь онцднй келгн ик дөин болв. Иим эсвәр таранй эгч брәннй хурагдв. Тегад эн хадлгьна цагинь түргдүлгд, буудя түүгьнд гардг гаругьинь багьрулад, геелрт угагьар хурагь теткв. Кесзун комбайнермүд, трактористр, шофермүд, лафетн жатксин машинистр ик дилвр барчхав.

Зарм колхозмудин, совхозмудин, райодин гардчир түрүн бдрасн авн хадлгын цоклгын хойринь онцднй келг эсв брйг олзлсн болхла, тарй хурагьн республикд эн джил терүнйасн эрт төгсх бйасмн. Иим эсв Яшкульск, Приютненск, Целинн райодар, балгьсна эргид муугьар олзлгдд, тараннй брәннй комбайнар хадв.

Эн джилин республикин селанй эдл-ахун көдлчир малинн тоогьинь икдүлхд, малас гардг эдл-уш авлгын бөдлүлхд ик көдлмш кев. 8 сарин эргид бод малин то 14 миньгьнд, гахан — 2500, хөбнй — 356 миньгьнд өсв. Малас авгд эдл-уш гаргьлгьнд, нидн джилй ним кемр дүнъгцүлхлй, 2500 тонн махи, 5 миньгьн центнер ноосн үлү өггдв. Балгьсна эргид бйах колхозмуд болн «Черноземельский» совхоз государствд ноос орулдж өгх зурагьан давулдж күйчв.

Малин эдл-уш бөдлүлх ноолданд кесг хөбчир, үкрчир, саальчир ийлгьвр. Элет балгьсна Ленинй пертй колхозин хөбч үр Махенко хуц болгьна 14.5 килограмм ноос, Сарпинск района «Гигант» колхозин хөбч үр Тарасенко—14.9 килограмм ноос авчхав. Эн колхозин хөбч үр Антаков хөн болгьна 6 килограмм торгьн ноос авб. Западн района «Южный» совхозин үкрчир үүрмүд Василенко; Манджиков хойр бод малин бдр болгьна бслтинй 1194 — 1276 грамм; «Ергенинский» совхозин үкрч үр Богданов — 1207 грамм күрв.

Малин тоогьинь икдүлхд болн эдл-уш гаргьлгьнй бөдлүлхд бйах дуту-дундсиг докладчик тодрхагьар темдгьл.

Укрмүдин болн хөбдин тонь күйчдгдсн уга. Укрмүдин тонь балгьсна эргнй эдл-ахусар; үкрмүдин болн хөбдин тонь Целинн болн Каспийск райодин, хөбдин тонь Приютненск; Сарпинск болн Приозерн райодин эдл-ахусар күйчдгдсн уга. Эннй тегад малиг гару угагьар хадгьлх, мал хулдлгьна болн малин төлин то күйчх ноолданд уга болсар цайлгьгдлжнй.

Республикин колхозмуд болн совхозмуд хөбдин төл авлгьнд муугьар белдвр келд. Хөбдт көг тавлгьнй чирнй тату болсар, тедниг үвләр муугьар хлйадж-хадгьлдж, хотлсн учрар хусрннь ик болв. 100 хөн болгьна республикар 92 хургын авгдв; Западн, Целинн райодас терүнйасн багь болв.

Ур Н. И. Жезлов үзмдгтй үлгүр гидж 100 хөн болгьна 113 хургь авсн Юстинск района, 106 хургь авсн Каспийск района «Оленевский» совхозин хөбчирин тускар келд, «Черноземельский» совхозин хөбч үр Суховеев 100 хөн болгьна 140 хургь, «Енотаевский» совхозин хөбч үр Утегенов, балгьсна Сталинй пертй колхозин хөбч үр Шафоростов 132-д хургь, Каспийск района «Красный моряк» колхозин хөбч үр Бадмаев, «Енотаевский» «Северный» совхозмудин хөбчир үүрмүд Азаматов, Бохмджиев эдн 130-131 хургь авчхав. Теднйас үлгүр наадк хөбчир авх зөвтй.

Государствд орулдж өгх эдл-ушннй зура эрк биш күйчлгьнй теткд докладчик онц оныг өгч, энүнд бйах дуту-дунд темдгьлдж, авсн даалгьврарн күйчхнн төлй ямаран төрмүд тавгдлжхнн тускар келв.

КПСС-н XX-ч хургн хөбн партин көдлмшт болн партиин гардврин принцип ленинск бйрч бархнн кергт, парт дотр-дундин демократин бслтд партиин болн олн шунлтинй икдүлдж, олн амтнй эдл-ахун цуг аньгнй бөдлүлх — партин тавсн төр күйчлгьнд коммунистр шундг орландинй теткв.

Партийн организацин көдлмшнй тодрха болв, даалгьвр икдлд, коммунистрнн партиин болн государствени дигларан батрв. Болв, зарм партиин организацин бүрдгч көдлмшн бөдлгьн кергтй кемдлжнд күрчхш. Элетин тосхлтин 2-ч управленй тосхлтар политическ көдлмш муугьар келднй.

(Чалгьн 8-ч халхд)

Республикин культурин болн экономикин цаарандк цецгллтин төлө

*Партийн таньгъчин комитетин пленум деер,
КПСС-н таньгъчин комитетин негдгч
сеглэтр үр Н. И. Жезловин кесн докладас*

(Чилгчнь).

Эклц партийн организац-
син гардврин кемджэгъинь
өөдлүлх төр тэвгддженэ. Дун-
дин звенод — бригадирмүдин,
фермин заведующнрин, отде-
ленэ управляющнрин, цехин
начальникүдин, мастермүдин
ханин чинринь өөдлүлхд ик
оньг эдн өгх зөвтэ. Көдлмш
гардхд эрк биш күүкд улс бо-
лн багъчуд аамшг угагъар
орулх кергтэ.

Профсоюзн болн комсо-
мольск организацсин гардв-
рин кемджэгъинь улмар өөд-
лүлхиг, эдл-ахун болн куль-
турн тосхлтин төрмүд хагъ-
ллгънд тедниг шунгъахиг ком-
мунистическ тосхлтин өсджэх
төрмүд некдженэ. Производ-
ственн совещаньсин болн көд-
лмшчнрин хургудин көдлмшин
гарцинь ясрулдж, терүнднь
гардачнр тасрхан угагъар ол-
злдж келдгиг, тер совещаньст
болн хургудт темдглгдсн тоо-
тиг күүцэхиг теткх кергтэ. Пар-
тийн, советск болн эдл-ахун
организацсин цуг гардачнр
күч-көлсчнрин өмн лекц, док-
лад умшдгиг теткх кергтэ.
Олно тасрхан уга залгълда-

та, теднлэ харгъцлдж баял-
гън — ямаран болвчи гарда-
час ленинск чиртэ неквр.

Партийн, райодин, балгъс-
на комитетсин көдлмшин авц-
бярцинь, дамшлтинь тасрхан
угагъар цаарандь ясрулх,
партийн болн государственн
диг-дараг батлх, күч-көлсчнр-
ин сурврмудтнь бичгүдтнь бо-
лн селвгүдтнь оньган эрк биш
өгх кергтэ.

Советск Хальмгин күч-
көлсчнр, цуг советск олн амтн
ик өргмджтэгъяр КПСС-н
ЦК-н Пленумин сонъсхвриг
тосдж. КПСС-н XXI-ч хург
хурах шиидвриг халунар йө-
рөцхэв. Альд болв чигн хур-
гиг уктдж дөрлдэн делгрүл-
гддженэ.

Олна политическ шунлтинь
толгъалдж, авсн социалисти-
ческ даалгъвран күүцэдж, со-
ветск олн амтнэ байрта джир-
гълин төлө, эврәннь энъкр
Төрскнәннь күчинь батлхин
төлө бярсн шин диилврсэн ма-
на республик КПСС-н Цент-
ральн Комитетд болн партийн
XXI-ч хургт белглх таньгъчин
партийн организацин эрки тө-
рнь.